

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Habacvc Propheta

Habakuk

Argentorati, 1526

VD16 B 3952

Capvt Tertivm.

urn:nbn:de:hbz:466:1-35974

ANNOTATIONES.

re frequentissimus tamen undique usus cogit, quod Emeth ita ueritatem significet, quemadmodum bonus uir uerax & fidus est, qui factu uerbum suum exequitur. Emuna uero eam ueritatem denotet quam quis = que in corde suo secum gerit, qua alterius tum fidei, tum ueritati adheret. Vnde Emunim sunt ij, qui fidunt & credunt, aut sibi ipsis renunciant, & alterius ueritati se sociant. Psalm. 31. Dominus custodit Emunim, hoc est, eos, qui sibi fidunt & credunt. Admitto ego, si quis contentiosior uelit esse, ut sensum in animo quo alij ceu fido & ueraci adheret, & illi se credit, ueritatem, aut quocumque uelit nomine uocet. Paulus & nos ipsi eiusmodi mentem secus appellare nescimus quam fidem, & qui sic animati sunt, fideles sunt & credunt. Inde enim & ueraces, id est, candidi, fidi & pij homines fiunt. Sic Deus aliàs in Scriptura Deus Emeth nuncupatur, ut Psalm. 30. aliàs Deus Emuna, ut Deuteronomij. 32. utrumque enim suum est, & ueritas eius, & nostra fides. Verum de hoc nunc satis.

CAPVT TERTIVM.

Atqui uinum arrogantem uirum decipit, ut subsistere non possit, qui dilatat animam suam, ueluti infernus.

F 3 & per

& perinde est ac mors, quæ est insatiabilis, sed oēs gentes ad se colligit, & oēm populum ad se congregat.

IN primo Capite Israeli minatus est Propheta, de uastationem que prædicauit, ac nimis super uastatore, Rege Babylonis conquestus est. In Secundo uerbis & externis signis eos rursus consolatus est, nempe aduentu Christi & regni eius. In hoc uero tertio & Regi Babylónico, & regno eius minatur, multis tum uerbis, tum apophthegmatis, idq; totum ob eam causam, ne perpetuo duraturâ captiuitatem suam Iudei arbitrentur & desperarent, uerû consolationem reciperent. Nam hostis illorû æque tandem uastandus sit, ipsi uero liberandi, multo celebriores futuri. uti & in quarto capite eos item animabit, priorum Dei miraculorum rerû recensio. Nam uti memoratû est paulo ante, Tam huius quam omnium prophetarum potissimum institutum, præcipuus scopus est, ut consolentur & retineant populum in fide, & spe, quam in uenturum Christum gerant, ne de ipso desperent, non optinam rebus eius faciem ostendentibus, qua appareat quasi incassum expectetur, quippe qui ad mularum partû uenturus sit. Quemadmodû & Apostoli Christianos nos consolatur, ut sub media cruce, inconcussa fide, æthernam tamen uitam & nullis unquam seculis interu-

ANNOTATIONES.

interiturum in caelis regnum expectemus.

Supra regem Babylonis piscatori comparat, qui omnia ad sese rapit, exedit & deuorat. Hic uero potori ad similem facit, qui sese ita ingurgitat, ut cogatur euomere denuo. Ac tantum uult dicere. Quemadmodum uinum dulciter primum ac tenere irrepit, maxime dum ebrius, fastuosus est, suaque potatione, ueluti, Zythi magnanimus heros uiniq; Eques insignis iactari cupit. Vinum quidem alacriter subintrat, eius tum potori herbam sese bibendo praerepturum alijs gaudet. At haustum tandem in capite dominatu fungitur, ut Equitem potorem sub scamnum deiiciat, ut in cocum suum transformetur. sordibus, uomitu, foetore domum replent. Tum superbus ille egregiusq; Heros prostratus est, instar surdi, & bruti animantis, adeoque amicæ luto suis, ut nihil porro humani in co-reliquum sit, praeter externam faciem. Atque id demum uisu, auditu que, tanto turpius est, quanto honestiorem ille bibulus uirum praestare deberet. Imposuit itaque uinum homini, hoc est, ut Hebraeus habet. Adeo illum dedecore perfudit, ut spretus omnino, neque alicuius usquam opinionis sit, ut neque puer ab illo timeret sibi, imò neq; sues, quae tamen gulae suae & gargarismi offas circa eum sorbent. Quid enim ebrius faceret? Neque loqui, neque quicquam operari potest, quippe qui omni ratione sua, intellectu, sermone, sapientia & uiribus destitutus est. ut truncus

illic iacet, etiamsi antea seuius Hector aut fortis Achilles fuisset. Attamen puerorum ridiculum est et canticum, qui uel digito cum indicant, rident, et similia in morem cum eo ludunt, pro suis uotis. Recte etiam Latini sapientes scripserunt, Temulentum hominem neque uiuum, neque mortuum esse.

In eum modum, Rex Babylonis, magnus, superbusque bibulus extitit, non qui uinum exhauriat, Verum, ut Habacuc interpretatur ipse, quod fauces suas dilatat, ueluti infernus, nec saturabilis existat itidem ut mors, rapit, sorbet et deuorat, tum nationes, tum uniuersas gentes. Sed eae uinum dulciter subintrat. Per gratum enim et charum est, tam potentes terras et populos sibi subijcere, tamquam fortem. i. ebrium temulentumque, fieri. Sed uitiolum nanciscitur exitum ea tandem fabula, ubi omnia conuoluerunt ac reddere compellitur, ut prorsus nullus fiat, ut neque regnum, nec terram, nec incolas aut locum retineat. sicut Regi Babylonis ueniuit, dum a Persis uastaretur. Tum enim, quod Habacuc hic praedicit, ratum factum est, ut summo cum dedecore rursus uomere compelleretur, quicquid exorserat. Totam namque, cum populo, terram, amittere cogebatur, ipseque in nihilum redigebatur. Hoc demum est, quod ait. Vinum decipit, aut ignominia afficit fastuosum hominem, ut permanere nequeat. Vox enim (decipit) eadem est, cum ea quam supra primo capite uidimus (Boged uel Vno ged.) Vbi quisquam adeo nullus sit, contemptusque habetur.

ANNOTATIONES:

betur, ut certum sit & nulli non compertum, eum nullus esse precij. Præterea ubi inquit, ut permanere nequeat, significat, quod nullam siue domum, siue mansionem retineat, ceu is, qui è regno suo abigitur.

Germanis nobis prouerbum est, nihil ab huius Habacuci dicto discrepans, nempe. Domus ebria hospitem expuit. Einn truncken hauß spuet den uirt auß. Si, Habacuc imitati, hunc locum Tyranno cuiquam applicaremus, & deglubenti & scabenti subditos id quod strenue Episcopi aliquot & Principes perficiunt, item possemus dicere. Ne nimium ille sese ingurgitat, nimium ebrietate perfunditur. Domus ista ebria, profecto hospitem expuet suum. Id est, ad rapinam & suorum compressionem intentus est, ut contemnatur & ipse demum interire cogatur. Immo ne dum contemptui habeatur, sed & omnibus exosus redatur, cui nemo faueat, & nullus non inuideat. Eiusmodi uero regnum, quod timore & uiolentia ab inuisis Tyrannis gubernatur, citra subditorum amorem, & fauorem, consistere nequaquam potest, id quod omnes in uniuersum testantur historiae, quottidinaq; exempla docent. Atq; uerax hic Habacuc sua cum sententia demonstratur. Quod uinum fastuosos tyrannos, ignominie & dedecori exponat, ubi nimium terra populiq; in sese bona suxerint, hauserintq;. Neque enim uicini potentiam eius perferre queunt, quom sibi intollerabilem fore, nisi protinus anteuorterint, uere-

F 5 antur.

antur, unde percusso inter sese fœdere, illi se opponunt, tum ad umbilicum potestas eius perducta est, quom suum populum, terram, incolas sibi aduersos habeat, ut illi non bene precentur, sed potius alium dominum desyderent, quo fretus hostis, tutiore maioreq; animo adoritur Tyrannum. Ita intus & foris exauctoratus est, & cuomere demum cogitur, quicquid unquam Bonosus ille hausit. Idem planè Regi Babylonio occurrit, aduersus quem & Medi & Persæ finitimi eius copias armabant, ipsūq; deuastabant, quod plerisq; tum terrarum, tum populorum suorum non ingratum adeo fuit.

Vide uero, quàm asperis acerbisq; uerbis regis corripiat tyrannidem. Habacuc primum elatum illum nominat. Tales enim uere sunt tyranni, ut adeo temere, superbe, uiolenter ferantur, ut cogatur illis aduersari & maleuelle populus, dum non tantummodo deglubat & comprimât subditos, cæterum ad hæc superbe & arroganter agant cum iisdem, pro sua libidine. Secundo eū faucibus Inferni cõparat, qui adeo amplius sit, ut etiamsi uniuersum mundū deglutiat, nec uel sic tamen clauderetur. Hac ratioe, etiamsi mors uniuersum occideret mundū, nec ul' sic tamē fames eius sedaretur. Quibus uerbis profecto potētissime insatiabilis tyrannorū auaritia taxata est. Vbi ppheta simul indicat, cuiusmōi affectib; rapiatur humana mēs, dū p gloria et honore acquirēdis sollicita est. Scilicet ut quo plus possederit, hoc magis

hoc magis possidere cupiat. Si uniuerso potiretur mundo, lubēs duob. potiretur. Sin duos haberet, optaret decē. Sūma, ubi mors et auaritia saturata fuerūt, tū auarū iē cor saturabitur, nō antea. Quare nō est instituēdū tibi, quo mō auaritiā, mortem, auerna cōpleas, tantūq; tribuas, ut dicāt satis esse. Ceterū auaritia ipsa occidēda est aequē atq; mors et infernus interimēda sūt. Vt uero mortē et inferos nō iterumit, prāter unū Christū, sic auaritiā nemo, prāter Christum occidere pōt, aequē ut oīa alia peccata, nisi q; mors corporea ē medio auarū tollit, ut ne porro auaritiā exercere suā possit, perīde ac dici solet. Saturabere tādem semel, dū a pollicitori bus in tumulto tuo cōtegēdo post te feritur, philargyria uero, ut alia peccata comitatur eū, ac apud eū remanēt. Alioqui in terris, nihil boni Auarus agere potest (ut Ethnici dicunt) nisi quod moritur.

Nonne, Hi omnes de eo apophthegma cōdent, et fabulā et adagiū, et dicēt?

Pergit in ebrij uiri comparatione Propheta, quō is ignominia, ut dictum est, afficiatur, ut et digito monstretur, rideatur ac subsanetur, ceu is q; tanta prius fortitudine clarus erat, ut a nullo non timeretur. Nunc uero, illic ebrius, suisritu decumbit humi, aut si graditur, tam ridicule nutante gressu nunc hac nunc illac declinat, lapsat, turbinis in morē rotatur, ut nemo risum cohibere queat. Ire conatur, pedibus interim officiū suū denegantibus.

denegantibus. Idem tyrannorum pompæ tandem accidit, ut non solummodo potentiam suam & res amittant, ac ebriorum in morem nusquam uel stare uel permanere possint. Verum quod ad hæc rideatur & subsannentur, turbinatis, uarietatis, ignominiosisq; uerbis. Vbi nunc magnifice heros agis, quo nunc ira tua peruasit? Breuiter sycophantia eius prodita, qui antea in omnes crudelis & horrendus erat, ille nunc ab infimis contemnitur, id quod in mundi huius cursu se ita habere cernimus. Exemplo nobis Papa sua cum familia fuerit, ubi quiuis cantillat, fingit, deridet, subsannat, oportet probat, qui antea nec mihi quid diceret, nec mutire audebat. Eiusmodi planè risum atq; ludibriū Regi Babylonio in omnibus terris suis, ubi nunc Colophoniam (ut aiunt) ferocitatem exercet, occursum Habacuc sic prænunciat. Quæ si quisquam illi coram retulisset, fabulas esse bullatasq; nugas, nec ita fieri posse cogitasset secum. Attamen pro Iudeorum consolatione prædicatur, tametsi pauci crederent.

Porro mirificus admodum est in operibus suis Deus. Adfirmat enim deridendos, subsannandosq; Tyrannos, quom interim illi tam firmiter Regnum occupent, ac tam alte radices suas infigant, ut Hieremias ait. Præterea & Psalmus secundus à DEO rideri & subsannari gentes, principes, aduersus Christum se se erigentes testatur. Hoc cernere et subsannare est dum ipsi fortiter uincunt, ut Christum crucifigant, discipulos

ANNOTATIONES.

scipulos eius insequantur & interimant: illis potentissi-
me cum in terra sua, tum dominatu permanentibus.
Ergo ad hanc rem fide opus est, Sermones fidei sunt,
quæ quod dicunt, non in apricū exponūt, ceterū futu-
ra, aduersus hæc, quæ corā uidentur, & plena uela hā-
bent, promittūt, Christi Euangelion nusquā efficacius
& potentius peruenit, quā ubi summo conatu uetaba-
tur. Sua enim horula instante, tyranni occumbebant,
uerbo manente superstite, paradigmatis uicem Hiero-
solyma & Roma tibi præbent. Et hodie ubi principes
& Episcopi atrocissime in Euangelium seuiūt, eo per-
uenire cogitur, maximeq; diuulgari. Tum ridebitur ac
dicetur. Quo nunc se contulere, qui hoc admittere no-
lebāt? In monumentis iacēt, uermibus absumūtur. Ver-
bum uero dei sua dominatione fungitur porro. Sic Hā-
nus & Cayphas uerbū Hierosolymis permittere adi-
gebantur sui ipsorum cum ludibrio. Iā ubi Christi uer-
bum est & permanet, illic Christi uictoriam & regnū
permanere dicitur. Ipse enim sua cum doctrina uincit
præ qua aliæ traditiones, murium ritu tacere compel-
luntur, ut quotidianis exemplis cernimus.

Væ illi, qui sua alienis rebus auget;
Quamdiu illud persistet? qui densum
super se lutum cumulat.

Ordine quedam hic opprobria recenset, quæ in Ba-
bylonicum Tyrannum in sua terra iacienda essent.

Sunt

Sunt autem quatuor. Quintum uero Habacuc à se ad iecit. Quod uero tam ludibriorum plenus sit, ad oq; potentem Regem derideat, perpetuo sic accipiendum est, cor eius eo directum esse, ut Iudeos consoletur, ne de aduentu Christi desperent. Nam hic potissimum, uti dictum, Propheta scopus est, ut infirmos in desolatione Hierosolymorum subsulcire & conseruare uelit.

Prima derisionis Ode, que de hoc exanimato ebro q; tyranno canetur & palam undiq; terrarum predicabitur, De eius auaritia est, qua immensa bona ex omnibus terris corrasit. Hec enim mundi & natura & ordinatio est, ut primum nummos & facultates querat, deinde uero alta edificantur Pergama, post hæc uoluptates & gaudia, ultimo loco magistratus & honores queruntur. Atq; hæc quatuor posthac in ebrij tyranni derisorijs sententijs ordine uidebimus. Rem suam familiarem (inquit) auxit, non diuina benedictione aut largitione, ut Reges Israel & Iuda in sua terra, cæterum alijs temere ac uolèter rapuit, Hoc est, quod oës prouincias in suam redegit potestatem, census, & nihil non exactionum erigens, donec ad sese, quicquid in terra esset, corraderet, neque illud ex Dei iussione, sed ex mera philargyria & arrogancia (quanquam Dei promissione) Tyrannorum omniumq; regnorum consuetudine, que bellis & iniuria, citra Dei iussum, oriuntur,

ANNOTATIONES.

oriuntur, unde & huiusmodi regna Spolij montes uocantur. Psal. 75.

Quamdiu durabit? Non secus agit, ac in æternum ita duraturum esset. Derisoriã huiusmodi Oda, nemo canere ausus fuisset, regnante adhuc Tyranno, neque enim perpetratus fuisset. Iusti enim haberi uolunt Tyranni, nec uolunt alienum esse bonum, quicquid hoc modo lucrantur. At postquam nullus est, libere cantillatur hæc Oda, rideturq; habendi eius cupiditas summa libertate, magno ipsius dedecore, utpote qui iure intererit, ut publicus terræ deprædator, quiq; tam diu aliena bona obsederit, quæ iam sui cum ignominia reddere cogitur. Ac huiusmodi bona, multum densumq; lutum adpellat. Non sui ipsorum tantum nomine, ceterum quod per hæc omnium terrarum & populorum odium, inuidiam & inimicitiam super se coaceruet, sub quibus suffocatur & supprimitur, quod mali nec auertere, nec rejicere a se potest. Nam qui in luto hæret, ille se nusquam uertere potest, sed sistendum illi est. Eadem ratione, qui populi gratiam, fauorem amisit, is omni semota consolatione, simpliciter perditus est.

Quam subito euigilabunt, qui te lancinent. Et expergefient, qui te e throno tuo amoueant. Tuq; in illorum cassem incidēs.

Hec

Hec Habacuc, ut futura narrat, sic tamen, ut sint de
 risiones eorum, qui Babylonem deuastaturi sunt, qui
 sic dicent, Ecce quam repente uenerunt, qui te momor
 derunt. Enim uero dum nihil horum tum contigerat,
 hisce Iudeos consolatur, Regi uero minas intentat. De
 scribit autem, quo pacto fiat, ut Tyrannus tuto sedens
 in repentinum irruat interitum, dormientis stertentis
 q; hominis parabola assumpta, qui securus cubat &
 dormit, nec alicubi mouetur. Sin adueniat, quod atro
 citer in eum aculeos figat, aut morsum, ut uespa, alius
 ue uermis, expergescit continuo ex improviso, pauesi
 etusq; surgit, ac si tota terra hoste referta esset. Simili
 ter Regi Babylonico euenit. Vbi tutus sedebat & bi
 bebant, symposiacisq; uoluptatibus studebat. Daniele te
 stimonium ferente, ex insperato Persæ cum Medis ade
 rant, una nocte, Babylonem capientes, & occidentes
 Regem. Hic euigilabat Rex, ac securitas eius aufugie
 bat, atq; ut hic textus habet, eiciebatur & ex tuis abi
 gebatur castris, nec effugere poterat, sed in Persarum
 ac Medorum deuenire manum necessarium erat, illiq;
 bona, terram, subditos uicissim partiebantur. Id ue
 ro summo animum cruciatu conficit, uelle adornare
 fugam, nec posse, ceterum in hostilem oportere manum
 incidere. Ita redditur ei, quod alijs malum dedit, ut se
 quitur.

Multos nanque gentium spoliasti,
 propterea

ANNOTATIONES.

propterea & reliqui populi te depreda-
buntur, propter humani sanguinis ef-
fusionem, & propter iniuriam, quam
terræ, ciuitati, incolisq; eius omnibus,
intulisti.

Pro minimo ducit, quod alias gentes spoliarit, ac
uolenter suppresserit. At pro consolatione Israel id
præcipue adducit, quod terram Iuda, ciuitatemq; Ie-
rusalem, cum populo eius perdiderit, pro rerum sua-
rum augmentatione. Quom enim ait, Propter huma-
num sanguinem, omnes alias gentes, quæ Iudæi non
sunt, sed ut alij homines, significat, in quibus sibi sub-
iugandis, multum effundere ipsam sanguinis oportet,
absque omni causa, solummodo ut diuesceret,
ac Inchyus magis heros fieret. Vnde illum ferocem
quoque latronem, propter turpem eius auariciam in-
crepat, quemadmodum & hodie mundani Episcopi
& Principes, nihil curant, quantum humani sangui-
nis opus sit, modo diuitijs & dominatu augeant, ut
hodie mundi Satanæq; mos est & regimen.

Iniuriam uero terræ Iuda, & urbi Ierusalem illa-
tam, longè maioris facit, ob eam causam, quod illic
Deus commorabatur, cuius religio, cultura, popu-
lus, templum & Verbum illic erāt, quare illic maxi-
mum delictum admisit Rex, temeritate, hoc est, iniu-
ria &

G ria &

ria & iniquitate, in diuinas sanctasq; res. Quare & terram, urbem, ciues, suis non exprimit nominibus, ceterum communibus uocabulis illorum facit mentionem, quasi nulla porro regio, nulla ciuitas, aut homines sint reliqui, quos Rex adflixerit. Quicquid enim alijs impijs terris populisq; damna dedit, exiguum est, si ad Israel conferatur. Tradiderunt posteris historici, quod sepe semper, omnis temeritas in sanctis rebus perpetrata, ilico uindicta sit, ut & prouerbium hinc ortum sit, Cum sanctis iocari, tutum non est, solent enim sui libenter signum exhibere. Item illud, Credidit & Diuis quisquam, nisi signa uideret? Sic & de Cn. Pompeio omnium fortunatissimo Romano Principe fertur, quod nullum porro rerum suarum foelicem successum adeptus sit, postquam templum Hierosolymitanum dehonoraerat. Sed & Babylon fuit, quod fieri debuit tum, quum Hierosolyma Rex destruxerat. Sub inde nanque defecit, ut & ipse in brutum animans transmutaretur, neque quisquam post eum tanta potentia resplenduit, quin & regnum, post filium eius in tertio gradu, ut Daniel quinto Capite testatur, desijt.

Adeo enim seuerè sanctificatum uult nomen suum Deus, ut neque ipsum in idolis dehonoriari sinat: quandoquidem omnia idola Dei nomine utantur.

ANNOTATIONES.

tur, seque diuini numinis adpellatione insigniri si-
nant. Sepnumero enim supplicium experti sunt,
qui idola contumelijs onerarunt, aut quicquam in il-
lis temere gesserunt, ut Gentium testantur historiae.
Vnde et huiusmodi pauor corda mortalium penetrauit,
ut & idola horrerint. Non quod ideo idololatria bo-
na res sit, aut reprehensionem non obnoxia, uerum,
quod tam cruda temerariaque mens, idolorum de-
risione, necdum idola, sed iuxta etiam uerum Deum
subsannet, quom illic Dei nomen praesens sit. Nec
enim ex fide, Christianorum more, sed ex temerita-
te & curiositate agit, quicquid agit. Admittit enim
tum Deus, ut Satanas puniat, & plagis adficiat.
Perinde atque nostris temporibus, Antonius, Valen-
tinus, temerarios saepe multauerunt. Idipsum uero
Cacodemon, Dei permissu, fecit, quod huiusmodi te-
merarij calumniatores, aequae idem facerent in ueris
Dijs, adeoque in ipso Deo, atque in illis Dijs, quos
ipsi tales esse credunt, faciunt. Sic dixi, Adagium hoc
inde prouenire, Sanctos lubenter solere signa
edere. Quod enim sanctum iudicatur, eti-
amsi reuera sanctum non fuerit, sanctum
tamen, sic iudicanti, est. Dei enim no-
men usurpat, quod solum sanctum
est, quo abutitur, in quo temera-
rium calumniatorem agit.

De quo nunc satis.

G a Ve

Væ auide auaro, ad damnum domus
sua, ut ponat in alto nidum suum, ut e-
uadat manum in fortunij.

Altera derisoria Ode, quæ cãtabitur, de firmo eius
ædificio est. Sic enim fieri solet, ut ubi ingens pecunia-
rum rerumq; summa, terra item & populi nobis ac-
cesserit, sollicite cogitemus, quomodo parta tueamur
Hic primum auaritia negotium gerit, multo maius,
aut saltem non minus, quomodo conseruet res, quam
quomodo lucretur. Vrget itaque, ut fortes, munita
domus, arces, & urbes ædificentur, neu sit illis o-
pus, formidare hostem. Quom enim bona sua non
ex fide à Deo receperint, cæterum auaritia conqui-
sierint, nec Deo committere aut credere eadem pos-
sunt. cæterum ipsi magna prudentia & consilio ui-
am inquirunt, quomodo custodiant & tueantur o-
pes suas. Hinc mira supra mira de Regibus literis
tradita comperimus, ut illi munitissimas urbes con-
diderint, ut Iudith primo Arbaces Medorum Rex
Egbalhanis extruebat, cuius muri triginta cubitos
in latitudine, septuaginta uero cubitos altitudine,
turres uero centum comprehendebant: ad quod cer-
te ædificium hominibus opus fuit, & laborem iux-
tà egregium illic arbitror fuisse peractum. De hac
Babylone tamen multo prædicantur maiora, quam
scilicet incredibilis magnitudinis urbs fuerit, ut Ari-
stoteles

ANNOTATIONES.

Stoteles, non urbem, sed totam regionem, intra eius
mœnia conclusam, dixerit. Ambitus urbis sexaginta
millia passuum complectebatur, uti Plinius author
est, quæ quindécim miliaria constituunt germanica.
Porro quindécim in ambitu miliaria, urbem effici-
unt, quæ quinque miliaria in longitudine, totidemq;
in latitudine recipiat. Muris eius duccenos pedes al-
tis, quinquagenos latis, in singulos pedes ternis di-
gitis, mensura longiore, quàm nostra, sexcentas cu-
rias in se complexa, & alia plerâque, ut propte-
rea inter septem orbis miracula Babylonia numere-
tur. Miraculum profecto est, quod homines tantum
absolvere ædificium potuerint.

Tanta urbe Rex & Babyloniæ freti, cornua tol-
lebant, tanquam certi, quòd capion non posset, nec de-
strui regnum, Quemadmodum & Iesaiâ quadrage-
simo septimo recenset Capite, ut Babylon gloriatur et
dicat: Ego sola sum, nec præter me est alia, nun-
quam uidua sedebo, neque unquã orbabor liberis &c.
Nec sanè mirum est, q; humana mens tanta potentia,
tantis rebus confidat, quom & ad longè minora fi-
duciam suam collocet, ac intumescat. Iudæis uero
creditu fuit difficile, à Babylonia redimendos se, à tan-
ta antea potentia captos, perditos & uastatos. Qua-
re Propheta, Iesaiâ, Ieremia, & Habacuc, summis ad-
uersus hanc urbem uiribus clamant, ut per consolati-
onem, populum in fide, ad uenturum Meschiâ reti-
neant.

neant. Quis enim uel hodie crederet, si talis prædicatio increbresceret, tantum regnum diruendum; captiuosq; redimendos? Longe latèque omnem tum rationem tum intellectum superat.

Quòd si Deus alioqui nihil miraculorum aderet, satis arbitror in tanta urbe, tanto regno, posuisset nobis ante conspectum, quàm nulla planè potestas, nulla fortitudo iuuet, ubi ipse nobis manum suam auxiliatricem admerit, quàmque nullum edificium aut munitio constare possit, postquam ipse defendere cesarit, uti Psal. 126. adfirmat: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra excubias agunt uigiles eius. Quo satis indicauit, quàm sit metuentus, uel omnibus uniuersæ terræ Heroibus, ut admoneantur, ne uel bonis aut uiribus suis freti, conuua sumant. Si enim Babylon perseuerare non potuit, ubi Turca, ubi Imperator noster, Reges & Principes permanebunt, qui uix ciues Babyloni possent esse? Rursus consolationem inde recipiunt, quicumque à Tyrannis persecutionem patiuntur, in carceres trudentur & adfliguntur. Si enim Iudeos è Babylonia, ubi tam arrogantes, potentes, seuique Tyranni uigebant, redimere potuit, quomodo non & à uilioribus, longèq; inferiori dominatione pollentibus liberaret? Hoc est ergo, quòd Habacuc Iudæos animat futura redemptione, ridetq; Tyrannum Babylonicum, & sic occinit: Vt superba diuitiæ Babilonis
ex omnibus

A N N O T A T I O N E S.

ex omnibus gentibus collectæ, dissipatæ & nullæ factæ sunt, sic magnificum, forte, preciosum edificiū destruitum & dissipatum est, postquam hora præsto fuit.

Proinde Ode illa derisoria hunc tenorem habet, *Vae avaro, ad damnum domus suæ, Id est, Quam tristem sortieris euentum, quam exponeris ludibrio, quod adeo pro ædificanda domo tua, studueris philargyriæ, adeoq; pro munienda Babylone. Quid prodest? Nihil est, nisi ut tibi ipsi, domuiq; tuæ, plus damni appares. Si enim multum ædificaueris, multum diruetur. Si multum in hoc expenderis, multum perdidideris, tuaq; ignominia & damnum, tanto magis augetur, cum tam præclaro edificio uastaberis, & incassum ædificasse cogaris, ut nemo non tibi illudat, & dicat: Quò nunc ardua illa structura? Vbi munita ciuitas? quæ uel à toto mundo non timebat sibi? quàm belle sese tutata est. Erga uniuersum orbem arrogans fuit, omnibusque insultauit, & nunc adeo turpiter capta & deuastata est? Minus damni & infortunij foret, si non tantas munitiones extruxisset, nec adeo auaritiæ, miserorumque pressuræ & exactiōni, ad muniendum se, incubuisset? Nonne pariter in proxima colonorum seditione agebatur? Extabant enim domus & arces, quæ antea neque Turcam formidaturæ erant. At quàm primum rursus ad eas pulsabant saltem, nullæ erant. Quid erat in causa? Num satis fortes erant? Maxime.*

Ceterum uerus propugnator & edilis aberat, domi non erat, ideo nulla structura, nulla excubia profuerunt. Adhuc tamen non sunt, qui secum hoc repentent. Adeo cecum, saxcumq; humanum cor existit.

Quod autem ait (Qui auaritia studet) indicat, Vt rex Babylonie structuram suam, non ex iuste parta facultate, ceterum ex terra & populiq; exactione perfecit. Hoc est, non contentus fuit aequis iustisq; tributis & censibus regni, uerum et subsidiariam, & edulicium ab eis pecuniam corrasit, uarijsq; exactionibus exuxit, ut fieri solet, ubi magna coeperint Optimates aedificia, tum enim miserum exenteratur uulgius, ut haec sententia non inepte super omnia eiusmodi aedificia, uel pingere, uel scribere solet. Vt qui auarus est, ad infortunium domus suae. Nec enim felicem euentum sortitur, quod non iuste partis rebus extruatur, praecipue, si quis in eo adhuc confidere uelit, nec Deum, ceu uerum protectorem, ob oculos ponere, hoc pacto, dicitur ait, ut nidum suum in altum collocet, ut manum infortunij euadat, significat, quod ea structura pro munitione aduersum hostes fuerit. Sensit enim in conscientia sua, quam non multum bonae praecationis in uulgo habuerit, suae tyrannidis, auaritia, exactionisq; causa, ergo oportuit illum timere sibi, nemini fidere, & nusquam non sollicito timere malum. Quod ut anticipet, uertit sese, & lapides & ligna inuocat, aedificat, obfirmans se, cum iisdem, quo se tueantur. At misera est custodia

ANNOTATIONES.

custodia & defensio, ubi saxa & robora custodire debeant, deserentibus interim hominibus & odio prosequentibus, ut ipsis tyrannis multis cognitum est experimentis.

Regnum adpellat nidum, munitionem uero eius altitudinē, securitatem eius, euadere manum infortunij. Illud enim peculiare est Hebrææ linguæ, ut habitationes aut domos, nidos uocet, quos aues præcipue maiores, ut sunt Accipiter, Ardea, Aquila, in alto extruere solent, ut immunes, pullos suos generare, fouere, & educare queant. Idem diuites, magniq; Heroes faciunt, perinde atq; Obadia de Esau ait. Quod si uel inter sidera nidulareris, adhuc tamen deijcerem te, dicit Dominus. Nam etiamsi diu edificetur & laboretur, nihil amplius præter nidum est quicquid in terris possidemus, etiamsi uniuersi mundi substantia foret, in quo gignimus, nutrimus & seruamus foetus nostros. Iuxta hæc animantium quoddam interdum ingruit, uel damnum, quod nidum unà cum pullis diruit, uel aliàs nidus cum pullis totus aboletur. Ea est uita rerumq; nostrarum cōditio, tēporarie sunt, & ut ortæ, sic intereunt.

Consilium uero tuum ad ignominiam domus tuæ uertetur.

Hoc est nequicquam fit structura talis, & apparatus, uti memoratum est, quòd maior inde noxa & contumelia nascetur. eò quòd humanum cōsiliū fit & institutum, absq; Deo & consilio eius. Consilium tuum

G 5 (inquit)

(inquit) Quasi dicat prudenter ordiris rem, institutu
 tuum edificandi & muniendi bonu est, atqui propria
 consilia sunt, ut dici solet, querna affixio est, pro eo q
 proprium dici consiliu debuit, perinde atq; ubi dicitur.
 Quernum folium foetet, pro eo, Propria laus foetet.
 Propterea quod plerunque omnia propria consilia cer
 to deuiant.

Parono
 masia.

* In germanis Lutheri Scholijs, elegas Paronomasia
 est, in uoculis, propriu consiliu, &, querna adfixio,
 quom enim iisdē ferē scribantur elementis, unica salte
 litera, que in dictioe proprium, g, in querna uero, ch,
 est (nam, in uocibus, consilium & adfixio, nulla litera,
 sed intellectus discrimen facit) diuersitatem parit. Ea
 dem παρονομασία est in hisce, quernum folium, &
 propria laus, Perinde atq; si dicatur apud Latinos. No
 est amantis, sed amentis, totam cum scorto dilapida
 re facultatem. &c. Sic Lutherus, Es seind nit eige
 ne anschläge / sundern Eiche anschläge et cet.

* porro proprium consilium est, quod Deus non in
 spirat, sed ratio nostra colligit ac excogitat, qd totu
 Scriptura casu predicat, ut. 1. Cor. 1. Deus nouit cogi
 tationes hominum quoniam uanae sunt. Et iteru. 1. Co
 rint. 1. Prudentia prudentiu reprobabo, & totus Ec
 clestastes, huiusmodi quernas affixioes reijcit. Homo
 enim uanus. i. nullus est, quapropter & consilia eius ne
 nulla sunt. Consilia autem domini persistunt. itaq; insti
 tutum

ANNOTATIONES.

tutum hoc Babyloniorum summa ignominia debone-
 statum est. Cogitabant enim apud se perpetuum fore
 regnum, ac priusquam per penderent, ecce in cinerem
 coniectum & redactum erat. Romani eiusdem item
 sententiae erant de regno suo, in aetherna enim saecula
 permanisurum arbitrabantur, cuius & pleraque tum
 argumenta tum consilia habebant, ast totum interijt.
 Nec hodie oculis meis elegatiora Dionysiacae obuer-
 santur, quam illa, quae Papa, Imperator, Principes, cum
 Deo suo Satana celebrant, quibus pro extinguendo
 Euangelio consultant. Quoties consilium illorum er-
 ravit, & adhuc hodie errat, ut & palpari queat, quo
 modo fiat iuxta Psal. 2. Reges erigunt sese, & princi-
 pes consultant aduersus Christum. Dominus uero in
 caelis deridet eos &c. Sed ideo non desistunt, etiamsi
 in mendacijs & contumelia deprehendantur, ut omni-
 no tandem in peccatis & ignominia sua intercant, id
 quod idem Psal. adfirmat. Ira eius protinus exardescet.

**Siquidem multos contriuisisti popu-
 los, omnique temeritate peccasti.**

Propterea, inquit forte adificium tuum non prode-
 rit, Modum enim transgressus es, & Deus et homines
 aduersantur tibi propter tyrannidem tuam, qua ui de-
 traxisti pellem hominibus, eorumque ad te rapuisti bona
 atque Habacuc hisce uerbis conscientiam eius attingit, ut il-
 lum ira Dei perterreat. Quod enim ait multos contriuisisti
 populos, peccati magnitudinem indicat, quod nimium fecerit.

Et confractio siue contritio, significat, quod eos in bonis suis adfixerit, uictumq; illorum abbreviarit immi-
 nueritq; , ut ipse modo locupletior fieret & habitatio
 eius munitior. Quemadmodum illis accidit, qui heri-
 libus seruitijs (quibus dies aliquot annuo dominis su-
 is, uel neglectis domi suæ rebus non sine maximo sui-
 ipsorum, incommodo nullo precio in seruire cogun-
 tur) adeo adfliguntur, ut perferre nequeant, illis etiam
 alimonia sua præripitur, tantumq; est, ac si à prædoni-
 bus sic laderentur & cõfringerentur. Et quod ait, et
 cum omni temeritate peccasti, Hebraice tantum ualeat.
 Et hoc cum anima tua cõmisisti. Quod ita temere pec-
 care est, ut mentem suam nõ optimam quisquam in ho-
 mine refocillet, cui & unice placet talem exercere fã-
 stum, quasi animæ, hoc est, uitæ suæ imposta esset sceli-
 citas. Ad quem etiam modum Ezechiel. 25. ait Philis-
 tijnm ulti sunt se ex animo. i. ex corde, ut temeritatẽ su-
 am fatient. Ita Exo. 15. Anima implebitur. i. animi mei
 affectũ in illis explebo. Eadem ratione, se gessit rex,
 ubi quidam auaritiæ & exactionibus sese opposue-
 runt & recusarunt, ita cum eis egit, ut animum suum
 in illis reficeret, & solam suam libidinem expleret,
 qualiter & iam nunc Episcopos nostros & tyran-
 nos, suis cum pauperibus agere uidemus.

Nam & lapides muri clamabunt, &
 laquearia contignationis responde-
 bunt eis.

ANNOTATIONES.

Qui hoc fit, illa ne munita urbs, & altus nidus, ubi lapides ac trabes aduersus & super herum suum uociferantur & fragorem edunt? Domus ne hosti suo aduersabitur? Quid hostes facient? Verba sic possent accipi, quod lapides ac trabes significarent proprium Regis populum, aut subditos qui illi assistere, & auxiliari deberet. Ac quod ita sese cum illis gesserit, ut ipsi quoque nunc ei aduersentur, in necessitate deserant, in eum clamitet, ad hostes deficiant, illis opem latenti. Vel uti domus, quae fragore suo, & sonitu ruinam minatur, incolam eijcit, ut plus intra aedes, quam extra, sibi timeat, & in qua tutela & summa securitate gaudere deberet, ab eo fugere potissimum adigitur. Quare non bona precatio est, si dicatur. Vetus te paries trucidet. Ego uero Prophetam, regis suorumque conscientiam attingere arbitror, hancque illius esse mentem. Quod optimum & fortissimum aedificium eius, nedum perditum sit & cassum, sed noxium, ipsique contrarium. Quomodo enim hostes eius aduersus eum belligerarentur, Deus tam pusillum, desperatumque animu homini subministrabat, ut non solum aedificium suum, uerum & amplissimus terrarum orbis nimis angustus fuerit. Et sic ubi trabs aut columna in domo fragorem aderet, totas hostium copias irruere cogitaret.

Talibus strategematis bellum potest gerere Deus. Quod primum cor & animum tollat, uti de eo Psal. 75. praedicat. Terribilis est inter reges terra, adimens
animum

animum principū. Animo uero & corde sublatis, uirtus uirilitas et fortitudo item abiit, uir in foeminā permutatus est, omni spe destitutus, neq; quicquā amplius ualet homo, quā ut aequē se cedere sinat, atque truncum. Quod si talis omnis muros omnia ualla, cū uerso bellicorum armorū genere, pro se haberet, nec uel sic tamen prodesset. Audito nanque trabium fragore terretur, ac ningerē bombardarum globos in domū suam cogitat. Idem uult hoc loci Habacuc dicere. putat. Quod adeo euiratus futurus sit rex, ut suo, quo mitatur edificio, terreatur & adfligatur, ubi lapis muri dū taxat clamauerit, hoc est fragorem adiderit, ac laquearia responderint, hoc est lapides & laquearia, uicissim, uel unā fragorem adiderint. Quae omnia uel ipsa experientia comprobant. Sicubi timidus animoq; exiguus in domo solus fuerit, ut ille terretur, si lignū quoddam in maceria sonuerit, ac interdum uidetur ei, audire se ac uidere, quae tamen minime uidet uel audit.

Num uero id mirabile Dei iudiciū est, qd' tā cuncta in rege tāto sese inuertant? Ut is qui toti antea mundo horrore erat, nemineq; nō coegerat, sua praesente horra sic animo excidat, ut nō solū, in terra nō tutus sit, ceterū, ut & suo ipsius edificio, adeoq; fragore contignationis, terreatur. Id uere est, quod dicitur, arida uescica & tribus pisis in fugam uerti. Vbi nunc aereus nidus? Quo tibi nunc ingentes opes, quas ex omnibus torssisti terris, ut firmā extrueres arcem? Arbitror iam nunc multatam

ANNOTATIONES.

tatam auaritiam, ut tantæmunitiones sese inuertant,
 ac solo fragore id ferè efficiant, quod hostes armis. Sic
 res cedere debent ei, qui auaritiæ, & ædificationi intē
 tus est, neglecto interim Deo, ut eiusmodi ædificiū nula
 la felicitas maneat neq; salus, enim uero, ut hic subdit,
 infelicitas, aduersitas, ingēs itē ignominia, tam ipsum
 ædificatorem, quàm ædificiū. Hoc est fortem esse uelle,
 sed non in Domino. Ita uero tum principibus, tum do
 minis faciundum erat, si munitiões quas cunq; etiã ex
 ædificare uellent, ut uere bonū fundamentum iacerēt,
 hoc est, ut primū, pro uirili, corde & animo precarē
 tur Deum, quo necessitatis tempore ædificiū conserua
 ret. Sic arx super uero fundamento, cōsisteret fortius.
 Quom uero nulla geratur animi cura, sed ligna modo
 & lapides erigantur, sua tandē hora sic fieri oportet,
 ut textus indicat, ut contignationis, lapidumq; fragore
 pauescant. Ego uero nos idem expertos esse arbitror,
 in munitissimis arcibus à colonis in seditione dirutis.

Væ illi qui ciuitatem sanguine ædificat,
 & urbem iniquitate apparat.

Tertia derisoria ode, de uenusto ædificio est, quo to
 ta ciuitas exornabatur ac decorabatur. Nactus enim
 pecuniarum & rerum abundantiam, primū domum
 suam id est arcem ædificabat, munitam & pretiosam,
 ut supra audiuimus. Deinde ciuitatem quoque uarijs
 elegantibus ædificijs, de qua re multa passim tradita
 sunt

sunt ab historicis, quomodo rex Babyloni edificarit. Inter omnia id summi loco miraculi ducitur, quod Euphratem grandem illum fluium per urbem uexerit, quanquam id Græci Semiramidi reginæ tribuât, cuius parum solidam tamen rationem habent. Author est enim Daniel, quod gloriabatur rex, instructam à se Babylonem, De extructis uero reginæ, deliciarum hortis in alto supra tectorum fornices Iosephus scribit. Solent enim inutilia multa edificare reges, quibus nimium auri & argenti est. ut in Aegyptiorum turribus & sepulchris apparet. Eiusmodi pulchra, magnifica, pretiosa que edificia, in ignominiam & dedecus (inquit Habacuc) uertentur. Quam ob causam? Quod hæc omnia miserorum sudore & sanguine, iniqua facultate per exactionem & interemptionem parata, extruat. Nam ut recepimus, tam augustum imperium, multa sanguinis effusione & iniquitate, citra necessitatem assequi illum oportuit. Quare hoc ciuitatem per uel cum sanguine, edificare Habacuc uocat. Pecunia enim effuso sanguine parata est, ac iniuria, qua homines adfecit. Ac eadem ferè uerba loquitur Micha propheta in regem Iuda, dum ait cap. 3. Sanguine edificatis Zion, & Ierusalem cum iniquitate, ut adpareat communè hunc prophetis, in tyrannos sermonem fuisse,

Nonne a domino exercituum hoc fiet. Quod populus labore suo tibi peperi

ANNOTATIONES.

perit, ignis faciet copiam, Et in quo ho-
mines defatigati sunt, id uacuatorum lo-
corum satis præbebit.

Vbi enim tam immanes, & ferè humanas uires ex-
cedentes, eriguntur structurae, illic non paucos esse ne-
cesse est, qui operi incumbant, ac labori. Duplex est au-
tem labor. Alter eorum, qui pendunt exactiorem, qua
ædificetur. Alter eorum, qui illic suo corpore, frustra
etiam, herilia obsequia præstant, ac laborant. Vterque
difficilis est hominibus utroq; etiam defatigatur. Adeo
labore hominũ ad suas uoluptates abutuntur Tyran-
ni. Sed agedum, constanter ædifica & eleganter ador-
na. compelle homines, & fátiga. Veniet olim hora, qua
de te canemus & dicemus. Ecce pulchrum & præcla-
rum ædificium, in hoc tantummodo apparatus est, ut
ignis inde maiora fomenta habeat. & quo homines de-
fatigari oportuit, ideo solum erectum est, ut uacuis
& uastus illius rei locus tanto fiat amplior. Sic enim in
Hebræo sonat, Quæ populi laborauerunt in abun-
dantia ignis erunt. Et in quo lassati sunt, in abundan-
tia inantatis erit. Nam ita etiam dici solet, si ridicule,
aliquis ardui operis mentio fiat. Quod frustra institu-
tum sit, nec eo peruenire, quo decretum erat. Vt Papa
tus ad nihil aliud tantas congescit diuitias, quam ut eo
plures auferantur ei, & ad tantum ideo fastigij, con-
scendat, ut eo profundius cadat. Sic illud posset, qui ar-
H ccm suam

cem suam multis propugnaculis & sepibus muniret. ac ne quicquam tamen littora bubus aret. Bene est, si ne, edificet, pulchra inde fomenta ignis fient. Stultus, Quo magis edificat, hoc maiorem alijs comburendi materiam exhibebit.

Eadem ratione regium edificium hic ridet, Ac si dicat. O quam præclara edificas, at quam splendidus ignis fiet id in quo tot nunc homines laborant? Et, Quot pulchra, uacua que tantum loca illic relinquentur, ubi tot nunc laborando defatigantur? Et inuertet se consilium tuum, nec fiet uoti tui compos. Tu uis ut ad honorem & ornamentum deueniat structura illa, & ad turpitudinem & deformitatem cedit, ut desolata cremata que loca reperiantur illic, ubi nunc paradysos longe pulcherrimas edificas. Id uero à subditis fieri non debet, ne seditio cooriat, sed à Domino exercituum, is optime inueniet, qui uoluntatem suam exequantur, nempe Persas & Medos. Ac profecto egregium omnino iudicium est. Multos ipse contriuit mortales, illorum facultate imminuta & uitiata, ut edificium suum augustum, perfectum & forte esset, ergo rursus ipse imminui ac debilitari debet, ut edificium eius in cinere in deuastatis igni locis iaceat. Et quom iniuria & sanguine edificauerit, ipse non lympha abluet, sed igni exuret, ut neq; sanguis, neq; iniusticia ibi porro sentiat. Quam id uero creditu difficile fuit, quod dicebatur tantum, nec coram apparebat, eius=

bat, eiusmodi potentem structurã igni desolari necesse
esse. Quare oportuit hic spiritũ esse, qui hæc doceret,
& ad credendum ijs, hortaretur Iudeos. Nam Babylo
nijs, si hæc audissent, ludibrio fuisset, præcipue quom
eiusmodi pœna à domino exercituũ .i. à Iudeorũ Deo,
que spernebant, illi, uentura erat. quippe cuius popu-
lum destrueret. Quemadmodũ Iudeis & Romanis lu-
dibriũ erat, se à crucifixo Deo, Christo, destructũ iri,
cuius tamẽ in dies trucidabant sanctos. Hodicq; domi-
nis nostris risus est, illũ Deum aliquid posse facere, cu-
ius uerbũ prædicamus, quom quotidie persequatur.

**Replebitur enim terra cognitione
gloriæ Domini, ut aquã mare cõtegit.**

Hanc sententiã è Mose, Prophetæ desumpserunt,
qui Exo. 9. de Pharaone sic ait. Propterea excitauit te,
ut ostendam fortitudinẽ meam in te, ut annuncietur no-
men meũ in uniuersa terra. Hoc est. Tu me ueluti inuti-
lem miseri populi Deum, qui non late cantatus sit con-
temnis. Atqui & ego tibi quicquam ostendam, ne con-
temner adeo & uilis reputer, sed enim oẽs gentes ca-
nent ac loquentur de uiribus meis. Item Num 14. Viuo
ego. Ois terra gloria mea replebitur. Id est, uos tentatis
& dehonoratis me. Ego uero exhibebo me uobis, sicq;
uos inuadã, ut mundus gloria mea repleatur. hoc est, ut
canar, dicar, prædicar, honorer undiq; ubi audierint,
quid fecerim uobis, quem adeo uos tentatis. Sic Iesaiã

H 2 de Regno

de Regno Christi loquitur cap. 11. Plena est terra cognitione Domini, quemadmodum mare aqua plenum est. Vniuersus mundus Euangelion de Christo abundanter audit, ac Deū ex eo cognoscit, qui loquendi modi familiares nobis faciendi sunt. Illud enim glorie plenū uocant, quando undiq; Deus cantatur, prædicatur, dicitur, Perinde ac si de Alexandro, uel Iulio Cesare diceretur. Vniuersus mundus illos præduros uiribus Heroes commendat, ac rerum eorum præclare gestarum præconia, undiq; gentium insonuere.

Hoc pacto regi Babylonis, Habacuc minatur, et tantum dicere in animo habet. Tu dominum exercituum Deum nostrum contemnis, quasi uix sit musca exanimis erga uestrum Belum. quom tanta opera tua Deo tuo tribuas, Deum nostrum talia in nobis ferre oportere ratus. At breui experieris, & à nostro floccipenso Deo magnifica & præclara in uos & Deum uestrum fieri posse. Nam ita tecum aget, ut uniuersus terrarum orbis, de eo canat & loquatur, te unā cum Deo tuo rideat, Deum uero nostrum, in sublime euehat & laudet undique gentium, quod tanta in te perfererit. Quod uel totum sic contigit. postquā enim Cores Persarum rex Babylonem deuastarat, aperte fitebatur ac missis in omneis regni sui fines literis, promulgari curabat, Quod Deus cœlorum, qui Hierosolymis demoraretur tantum sibi triumphum ac potestatem dedisset. Quare & pro gratiarum actione, templum Hierosolymis

ANNOTATIONES.

¶ *osolymitanum, suis pecunijs & expensis restaurari edicebat, ut Esra tradit. Atque hoc est, uti mare aquis repletum, sic terra plena erit gloria Domini exercituum hoc est, talis erit gloriatio, quæ non exiccari, cunctulis uel surripi queat, sed mari aquis referto, similis erit, quod nemo exiccare, aut fossa adimere potest, uel siphonibus. Eadem ratione gloria hæc de Deo atq; instantia, tam fortis erit apud omnes gentes, ut nemo silentio obfuscare, aut impedire queat. Quæ omnia, ut memoratum est, ideo dicuntur & nunciantur, ut laudari animentur, & in fide retineantur.*

**Væ tibi, qui proximo tuo infundis,
& furorem tuum submiscas, & inebrias,
ut uerenda eius uideantur.**

Quarta hæc est derisoria Ode, de arrogantia & temeritate eius. Diuitiæ addunt animam, ut uulgatum uerbum est, Vbi Tyranni fortiter confederint, opibus, honore firmis, uoluptatibusq; deditis, & libus abundauerint, neq; sic tamen animo exaturati sunt, Ceterum arrogantes ac temerarij sunt, ad omnem, tum iniuriam, tum cupiditatem exercendam, qui nihil neq; perpeti, neq; audire possunt. Quod si res, pro animi sententia non suaserint, mirum dictum quam seuiant ac trucident. Legatur Daniel cap. 3. de rege hoc Nebucad Nezar, ut auream statuam crexit, coegitq; homines ut adorarent eandem. Præterea cap. 2. Vt in somnij sui, è sapientibus &

H 3 bus &

bus & diuinatoribus suis, interpretationem exegit, et qualisnam herbula fuerit experieris. Egregium sanè Tyrannum uidebis, qui uoluntatem suam, pro rege contuluerit. Ad hæc profundi intellectus ac prudentia hominū, qui noluit sapientū suorum uerbis à consilio suo deuehi, nec naso circumduci uoluit. At breuiter scire cupijt in somnij sui interpretationem à Coniectorebus suis, qui, tametsi pollicebantur, nec tamen conijcere in somnij mentem poterant. nimirū technas, eorum artem, esse suspicabatur.

Hebraicæ loquendi rationis iterum nobis paranda est familiaritas, quæ calamistrata orationis ac parabolarum diues est. In primo capite supra audiuius, ut Nebucad Nezar ingens bibulus culpatus sit, qui omnibus terras ebibat. Quo loco potare tantum significat, quantum alijs suar rapere, spoliare, ad sese trahere, ut & Christus de Phariseis Matthæi. 23. ait. Quod uiduarum ades deuorent, sed & in Hiob idem uerborum usus est. Hoc uero loci, huius quæ similibus bibere aut potare idem significat, quod aduersa pati, Et infundere, aut propinare, tantum, quantum punire, torquere, adfligere, ac nullis non plagis adficere. Hinc psalterij commune uerbum profluit. Calix Domini, Item calix coruæ, plenus sulphure. Sic Apocalypsis. 18. de purpureo scorto relictum est scriptum. infundite ubertim ei, sicut & uobis infudit, & ut uobis mensa est, sic illi remetimini. Tum ergo calix Domini, po-

ANNOTATIONES.

na uocatur, quam cuique infundit & partitur. De
 qua re Ieremi. 25. uide, ubi omnes in uniuersum
 mortales è calice Domini bibere
 iubet, ut inebriantur, uomant,
 & cadant. &c.

Atq; ut clare penitus capiamus, paradigma consy-
 deremus. Si quisquam à uino dulciter inebriatur, is du-
 plicis alterius ebrietatis exemplar & imago est. Alte-
 ra est, si præ ingentibus quisquã delitijs repleatur. Al-
 tera ubi quis magno præ dolore inebriatur. Qualem
 ergo, corpora se gerit ebrietas, tales & hæ gemine
 sese gerunt. Temulentus gressu nutat, decedit, euomit,
 insana ac stulta loquitur, impudens &c. ut in dies co-
 gnoscimus. Hoc pacto, si cui nimia adsit prosperitas,
 ut facultate, honore, uoluptate, potentia exuberet, ille
 uere temulentus est, ignorat enim, quid præ animi sui li-
 bidine, ordiatur. Gressu inconstans est, turpiter cadit,
 nugatur, impudenter agit. hoc est, & si turpia ac ne-
 fanda perpetret, quæ illum non adeo formosum red-
 dunt, sed potius deturpent, nihil tamen reputat, nullus
 illic timor, nulla uerecundia, aut moderatio, à priori
 & posteriori partibus detectus est, id est, undiq; sce-
 lus & ignominia eius uidetur. attamen perfringit nihil
 curans, ut & nunc in nostris Tyrannis aperte uide-
 mus. Sic Babylonius rex itidem ebrius erat, à mera la-
 sciua & uoluptate, ut in superioribus narratum est.
 Magna hic prudentia præditus est, qui temulento adeo

H 4 cedere

cedere potest, iuxta commune uerbum. Temulento, uel fœni plaustrum è uia cedere debet, cum fatuis enim nihil agendum est.

Rursum, qui præ dolore ebrius est, is item ebrius se in morè gerit, cundo girum facit, secum errat, clamat, ac talem se præbet, ut nihil præterquã dedecus in eo uideatur. Quidã & in Deum & homines blasphemii sunt, per impacientiam procedentes, Quicquid est opertum, recludunt, penes quos simpliciter stulticiã, irrationabilitasq; est, uii ebrium decet. In hunc modum de rege Babylonio Habacuc loquitur, quod pleurosq; temeto ingurgitauerit, ubi ipse antea uoluptate plenus ac ebrius erat. Id est, audax, temerarius Tyrannus erat. qui multos conturbabat populos, præcipue uero, omni dempta miseratione, Iudaicũ populum premebat, ut Iesaiã. 47. in Babylonem ait. Quom excandescerem in populum meum, sordidabam hereditatẽ, tradens eam in manum tuam. Tu uero nulla in eum misericordia tangebaris. Dein & Zachariã. i. Suae in se gentibus magnis, parum enim indignabar, ipsi uero ad mala iuuant. Ego populum meum castigare dumtaxat cogitabam, ipse uero funditus è medio tollere moluntur. ac maiora, quàm mihi ferendum sit, designant.

Atqui iudicia Dei eundem pariter cursum tenent, ut qui priore modo ebrius fuerit, posteriore item totũ perfundi necessarium sit, ut hic Propheta inquit, Regem omnũ gentium bonis inebriatum, multosq; alios

merore

ANNOTATIONES.

moerore ebrios reddidisse. Quapropter & ipsum rursus deridendum, & in omnibus passim terris cantandum & euulgandum, quomodo & ipse temulentus sit quemadmodum & Esaiæ. 14. de eo prædicatur. Et tu æque ac nos trucidatus es (inquiunt gentes). id est, tu contriuisi nos, Et ter rursus egregie contritum arbitror, saltem talia expectare possemus. Arduum nimis & creditu difficile est, ubi tyranni adhuc in throno sedent.

Id ergo est, Quod Habacuc hic dixit. Proximo tuo bene infudisti, ac ipsum inebriasti. Et quo nemo quisquam dubitet, de altera, nempe, moeroris ebrietate loqui Prophetam, seipsum explanat dum inquit. Et furore tuo potum diluis. Quo satis aperte demonstratur, gentibus eum calicem iræ suæ propinasse, hoc est, temeraria tyrannide summe conturbasse, ac ita dehonestasse, ut uerenda earum conspiciantur, hoc est, omnes eas honore spoliavit, ut pauperes & adflucti fierent, de quibus nihil præclari dici poterat: Quo simul ad historiam Genesis Propheta respicit. Vbi Noah temulentus, sic nudatus iacebat, ut uerenda eius conspicerentur. Quod non aliud significat, quàm ignominiosam crucem seu adfluctionem & aduersitatem. Potiri enim rerum, res & honorem adipisci, magnificum coram mundo est. Substerni uero hosti, inopiæ & ignominie obnoxium fieri, detestabile est. Quare hoc, uerenda nuda uidere, est, quando quis uincitur, perditur, ad inopiam cogitur, quemad-

H 5 modum

modum & hic tyrannus Nebucadnezar plerasq; gen-
tes de honestatē, triumpho & gloria sibi referudis.

**Tuque pro gloria, ignominia satu-
raberis**

Id est, rursum tibi poculum diluetur, & ebrius red-
deris, ut tua similiter uerenda oculis omnium pateant.
Nam & tu uinceris, ut tua potentia ad nihilum, & de-
decus redigatur, tum & tu dedecore & ignominia sa-
turaberis, honoris loco. Hoc est, loco magnificentie et
glorię quibus nunc eximus es, meram habiturus esi-
gnominiam, ac nihil plane honoris, idq; totum, non si-
ne ingenti tripudio, de te canetur, sic tamen ut ridearis
tu ludibrioq; habearis, id enim tibi nemo inuidet, quip-
pe, qui sis optime meritis.

Tu ergo nunc etiam bibe, ut gressu nutes. Ea scili-
cet ebriorum conditio est, ut gressu uacillent, neq; fige-
re pedem queant, & fortiter consistere. Sic qui moe-
rore & tristitia perfusi sunt, ignorant, ubi manendum
sit, uastusq; illos uniuersi orbis ambitus non potest ca-
pere (adeo in arctum tum constrictus est) totus tam
consilij quam auxiliij expertes, Huiusmodi Regi quo-
que imprecatur, & nunciat, nempe uenturos esse Per-
sas & Medos, qui illi ad afflictionem cordis, & nihil non
mali infusuri sint, ut bibat et gradu uacillet, ut nusquam
consistere possit. Atque in hunc modum Psal 60. lo-
quitur. Ostendis populo tuo dura, potas nos uino uac-
illantē

ANNOTATIONES.

uillante, id est, uino, quod nos uacillantes reddat, & ita
adfligat, ut ignoremus, quo nobis uertendum. Et Esa.
51. Ecce sustuli de manu tua uinum compunctionis, et
calicem indignationis meae. Et eodem loci. Surge Hie
rusalem, quae bibisti de calice irae Domini, usque ad fun
damentum, calicem compunctionis ebibisti usque ad fae
ces. Ex his & hoc genus similibus locis, citra pulue
rem & sudorem obseruari potest, quid huiusmodi uer
bis uelint Prophetae, quando de calice, potu, uacillatio
ne & compunctione loquuntur, qualis eorum loquen
dimos fuit.

**Calix enim in dextra Domini circum
dabit te.**

Id est, non poteris arceere nec effugere calicem, siue
malum, Dominus nanque pincerna tuus factus est, is tibi
miscet calicem, quem et bibere coges, neque te hic
quicquam iuuabit. Quis repugnare Deo potest? Si
humanum consilium foret, ita potandi te, auxilium &
consilium reperire posses. Iam uero, ubi Dominus i
psa tibi huiusmodi adlegat, ferendum tibi est & ebiben
dum poculum.

**Circum undique enim te calix am
bietet, ut ab eo te nusquam seruare possis.**

Quae ex praedictis clara sunt.

Ac turpiter, pro gloria tua euomes.

Ut iniuria & uiolentia tua, terras & gentes exhau
sisti, & ebrius saeuisti, sic turpiter rursus euomes, et
rapinam

rapinam reddes. In eundem modum Hiob, impios per uomitum reddere oportuisse, quicquid illis dū raperent dulce gustu erat, asserit. Verūm nanque est, Vinum bibere dulce gratumq; esse. At uero rursus euomere, durum & amarum est. Sic rapina & omnis generis peccata opere quidem dulcia sunt, at animaduersione penitus acerba. Vult ergo Habacuc dicere. Quod necdum euomere rursus cogatur rex, quicquid depraedatus sit, ceterum quod & ignominiam iuxta ferre necessarium ei sit, ut ita turpis sit uomitus, in quo totum illum derideat ac ludibrium habeat loco mundus, ut adeo uniuersum amittere rursus adigatur, idq; pro gloria sua. Id est. Quanta est magnificentia tua dum te ingurgitas & praedaris. tantum dedecus tuum erit, ubi rursus euomes & perdes.

Temeritas enim in Libano perpetrata te superirruet. Et deuastrata animantia terrebunt te.

Id est, ut in superioribus auditum, neq; cor neq; animum habebit, sed desperatus, agnosceat non humanam esse iram, ceterum calicem Domini. Sua enim sibi conscientia repugnabit & puniet ob temeritatem in Libano perpetrata. Tunc mons Libanus Babylonē uq; perueniet, etiā si duplo remotiore adhuc distaret iteruallo. Immo in conclaue adeoq; cor eius penetrabit & conscientiam eius urgebit & effoeminatam reddet, unā cū uniuersis

ANNOTATIONES: 11107

in universis, que illic interemit, animantibus. Qui hoc
 fit? Conscientia huiusmodi sentit, cui non secus videtur
 quam si Libanus cum omnibus feris suis, quas antea de-
 vastavit, devoraturi eam adsint. Sunt qui per Libanon
 Ierusalē intelligāt. Ego uero in hoc sum, ut totā terrā
 à monte Libano sic adpellari sentiam, sicut & Psalm.
 43 à monte Hermonim & à flumine Iordanis, &
 adpellat. quom ait. Recordor tui in terra Iordanis, &
 montis Hermonim. Libanus eadem cum Hermon mon-
 tana occupat, ut hæc sit sententia, in terra Libanica, id
 est Iudæa, multū temeritatis patrasti, ac feras eius de-
 vastasti, id est homines adeoq; inhabitatores. Quapro-
 pter et te & cōscientiā tuā huiusmōi temeritas urgebit
 & pauefaciet, ut pleraq; tu quoq; similia ferre cogaris

Propter sanguinem hominū ac teme-
 ritatē in terra, urbe, incolisq; patrata.

Hic textus in superioribus explanatus est, potiore
 namq; loco id peccati accersit Propheta, quo nedum in
 Libano, totamq; terram, sed maxime, qua deliquit in
 terram Iuda & urbem Hierosolymam.

Quid tum proderit idolū, quod finxit
 magister suus? & mendax fustum simul-
 lachrum, quo artifex eius fidit, ut ado-
 ret idola muta?

Quinta derisoria Ode, est de eius religione atq; di-
 uino cultu

uino cultu. Ibi uero aculeatis uerbis uehementer ludit regem Propheta. Sunt enim omnes acerbæ ironiæ, cū ait, regem è simulachris imaginibusq; deum fecisse, eumq; talis idoli & Dei authorem, suiq; ipsius operis adoratorem esse. Ecquis maiorem hac stultitiam designaret? ἐξ νόμων cum hac religione siue diuina cultura, cuius Deus idolum simulachrumq; sit, & cultor aut minister author & factor eius Dei sui, quem adorat. Præterea dum falsum esse simulachrū prædicat, id est, imposturam atq; mendacium, quibus seducantur mortales, ut inseruire sese deo credant, confidentes eiusmodi mēdacijs & fallacijs, ceu synceræ ueritati. Ad hæc q; muta idola adoret, quæ loqui nō possunt, tātum abest, ut aliquid operentur aut faciant. Quare cum fiducia nunc ridet illum, inquiens.

Eia quam egregie te Deus tuus iuuabit, ubi te calix DOMINI circūdederit. Quid enim auxiliij tulerit, idolum tamen & simulachrum est. Atqui sine, opem tibi ferat, ipsius implora numen. Videamus, quomodo sese, ut opituletur, instituat. DEVS uero noster, & si aliquanto nos temporis puniat, rursus tamen eripiet. Deus uero tuus in æterna secula, nihil te unquam iuuabit. Equidem arbitror, quod hoc textu præ reliquis simulachris & imaginibus, præcipuū Babyloniorū accipiat idolū, cui nomē Bel (Iesaiæ enim hæc duo Bel & Nebo potissimū adducit) cui & ingentem auream statuam erexit, de qua Daniel c. 3. tradit, quod sexaginta passuum altitudine

ANNOTATIONES

altitudine, totidem latitudine complecteretur. Immensa
auri, inutilis tamen, hominibus illis, copia superfuit. In
causa erat, quod Assyriorum Imperium tam amplum
& opulentum erat, omnibus omnium terrarum facul-
tatibus ad sese raptis.

Væ illi, qui ligno dicit, *Euigila*, Et la-
pidi muto, *Surge*.

Ludibrium est hoc, quod tum canetur & iactabi-
tur, deuastatio is tempore. Agedum, lignū tuū & lapi-
dem nūc inuoca, quæ tu in Deos transformasti, & pro-
dijs coluisti. Quam fœde & turpiter nunc te deserunt
Vides nunc, opinor, lapides & ligna fuisse. Nam & si
ea inuocaueris, dicens. Auxiliare mihi Deus meus, *Euigila*
Bel meus. Exurge Nebo meus et eripe me, nihil au-
dit, est enim lignum et lapis auro obductus.

Ipsum ne doceret?

Hoc est, quo pacto bene tibi consuleret idolum? Est
mutus tamen lapis. Nam ueri Dei officium est, populū
suum, per uerbum suum, erudire, bonisq; consilijs in-
struere.

Ecce auro et argento obductum est, ne
& quisquam in eo anhelitus est.

Miserū & infelicem deum, qui auro sese & argen-
to cōprehendi et capi sinit, cui neq; spiritus nec uita in-
si. In huiusmodi ironia & subsannatiōe pro Iudeorū
consolatione

consolatione Propheta commoratur, ut certi sint redēptionis suæ, uti recitatum est, ut ne qua uia ad incredulitatem recidant, ne uel tum operibus Dei tum uerbis offendatur. Ad quæ illis tum grandis occasio erat, quomodo Babylon adeo potens erat firmaq; cōsideret, ipsi interim uero dereliquerentur deuastarenturq;.

Enimvero Dominus in templo sancto suo est. A facie eius nemo non sileat.

Non in argentum aut aurum fabrili opera impastus est, Ast in templo suo est, id est, pallatio & regia aula, quæ cœlum est, & ubicunq; per uerbum suum commoratur. Adhuc tamen potentia tanta & maiestate fulget, ut præ eo sibi uniuersus mundus timeat, & conticescat, ut pro sua ille uoluntate cum eo agat. Id est, Omnipotens est, adeoq; uastum gubernat orbem. Atque is sanè, DEVS mihi uerus esse potest. Nam tametsi gentes & Heretici iniuria & sectis, aduersus illum contabescant & seuiant, ad tempus usq; desinit permittere. At repente illis ostendere potest, quo omnes intercant, & in nihilum demigrent, & coram aduentu eius sileant. Vox enim ea, (præ eo, aut ante faciem eius) tantum in Hebræo sonat, ut quando aduenit, aut faciem ad nos adueniens iam uertit, uti Malachie tertio de Iohanne scriptum est. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuā, i. ante aduentum tuum, aut quando ueneris

ueneris, ut id uelit Habacuc, Vbi uero Deus noster
aduenerit & uisitauerit, tum in uniuerso mundo alta
erunt silentia. Tum nemo non sibi fugam quaeret,
Tum cessabunt, arrogantia, iactantia, superbia: Nam
in impios animaduertit, pijs auxilio est, quo compla-
nat & tranquillat omnia, quocumque tandem perue-
nerit. Id uero nemo Deorum alius prestare potest.

Promde haec de Habacuc uaticinio sufficiant. Vi-
detis ergo, quot, quantisque sit opus uerbis, ut fides in
hominibus conseruetur, maxime, ubi infirmi fuerint,
Tentatio uero adeo dura & fortis, qualis haec in po-
pulo Iuda. Ut reprehendit? ut obsecrauit? ut luctatus
est, uaticinatus, admonuit, & consolatus est? E diuer-
so Babylonem ut increpuit, lusit, minis, iudicio & ira
Dei terruit. Neque sic tamen multum profuit. Nam,
non omnium fides est. Precationem nunc addit, in
cantilena morem compositam, ut magis consoletur
& animet in fide pusillanimes, non pauca sane pri-
scorum Dei miraculorum repetens & colligens, qui-
bus olim populo exhibitis, illum ipsum liberauit, ut e-
orum non sint immemores, nec ullo pacto diffidant,
se à Deo suo, qui toties eos tam potenter redemerat,
nunc quoque à Babylone certissime liberandos. Miro-
nanque modo cor & fidem confortat & erigit, prio-
rum miraculorum repetita memoria, id quod toties in
Psalms Propheta fatebitur. Recordatus sum, inquit, in-
dicatorum tuorum, & consolationem nactus sum. Et

I Mirabilem

Cap. III M. LV THERI IN HABACVC

Mirabilium tuorum ab antiquis seculis reminiscor.
Eadem ratione pia Iudith ciues suos consolabatur, &
Mathathia filios suos Maccabaeos, Recordamini, ut pa-
tres nostri redempti sint &c. Quam cantilenam, sub-
inde tractabimus. Cuius epigrapha est.

CAPVT QVARTVM,

PRECATIO HABACVC PRO-
phetæ, Pro insontibus.

Eadem Epigrapha Dauid Psalmo septimo uitur,
ubi innocentiam suam Deo exponit. In Ebreo se-
re ignorantiam, uel ignorantias, sonat. Si latine fas es-
set dicere, Inconscientia, rectius Ebreæ uocule uis ex-
primeretur, cum rei alicuius quisquam non fuerit con-
sciens, aut nullam de ea gesserit scientiam, ut Dauid non
erat conscius eorum scelerum, quibus à Simeï notaba-
tur, nempe, quòd Saulis regnum uisibi usurpasset.
Indicat enim in eo Psalmo Dauid, ea de re nihil si-
bi conscium esse, & (schiggaion) ignorantiam ad-
pellat, quod reddere cogimur per innocentiam, quom-
non sit nobis aptius uocabulum, quanq̄ nimis forte sit.
Nam id multo humiliter & Christianius sonat, ut ne de
innocentia coram Deo quis gloriatur, sed de eo, quòd
sibi nullius rei sit conscius. Potest enim fieri, ut nihil
in conscientia